

ויקהל - "נדבת הלב": בניית משכן אישי, משפחתי וקהילתי

השיחה: לקוטי שיחות חלק כ"ו, שיחה ב' לפרשת ויקהל • siha.beiyoune@loubavitch.fr

מקור 2 - מדוע רק בפרשתנו הציווי הוא "לכל עדת בני ישראל"?

הביאור בזה יובן בהקדים עוד חילוק בין הציוויים דפרשיות "תרומה" ו"ויקהל":

בפרשת תרומה, ציווי המשכן מתחיל עם המלים "דָּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה", מה שאין כן בפרשתנו, ציווי המשכן מתחיל עם "וַיִּקְהַל מֹשֶׁה אֶת כָּל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".³

בפרשתנו נאמר "כל עדת בני ישראל", משמע שהקהל כולם, וכל הקהל השתתף, בעוד בפרשת תרומה נאמר "אל בני ישראל" (ולא "כל בני ישראל"), ומשמע שלא כולם השתתפו.

ואכן, מסביר הספּוֹרְנוֹ שבשני פרשיות אלה מדובר בשני סוגי ציוויים: בפרשת תרומה הציווי מופנה רק אל **הגזברים**, שייקחו ויגבו את החומרים מאת בני ישראל. משא"כ בפרשתנו, הציווי הוא לכל בני ישראל, שינדבו חומרים אלה.⁴

אלא, שציווי זה, שעל בני ישראל להשתתף ב**בניית** התרומה - לא נאמר למשה מעולם. וצריך ביאור: למה הקב"ה לא ציווה על **נתינה** זו? האם הציווי צריך לבוא ממשה רבינו דווקא?!

מקור 3 - תכלית המשכן: להראות חרטתם הפנימית של בני ישראל

יש לומר הביאור בזה: ובהקדים, דהנה רש"י מסביר בפרשת פקודי שהמשכן שימש כעדות לכפרת בני ישראל על חטא העגל. איך העיד על הכפרה? מסביר המדרש שהכפרה היתה בכך שבני ישראל תרמו מ**זהבם** כדי להקים משכן להשראת השכינה - וביטאו בכך את חרטתם הגמורה על נתינת הזהב עבור עשיית העגל, שגם **לסילוק** השכינה.⁵

ואכן, מעיד הכתוב שבני ישראל נתנו כל כך, עד ש"מַרְבִּים הָעַם לְהִבְיָא, מִדֵּי הָעֶבְדָּה לְמַלְאכָה", והוצרכו להוציא קול קורא, שיפסיקו את התרומות... כל זה מעיד על נכונות בלתי רגילה של בני ישראל להתחרט באמת ובכנות על מה שעשו.

מקור 4 - חרטה פנימית אינה יכולה להתבטא דרך נדבה קצובה...

אלא, שמאחר שהתרומה נועדה כדי לבטא את חרטתם הפנימית על חטא העגל שקרה בינתיים, תרומה זאת צריכה

הערה למגיד השיעור: שיחה זו עוסקת באחד מהחידושים של פרשת ויקהל לגבי פרשת תרומה - בקשר לטיב ואופי הנדבה. בסוף השיחה, הרבי מקשר באופן נפלא את ביאור השיחה עם המושג של 'הקהל'. כדאי לנצל הזדמנות זו לעורר על חשיבות שנת הקהל. כדאי לעיין גם בהנחות של השיחה, נמצאים במזור הוספות של האתר (התוועדות משנת תשמ"א-הקהל ותשמ"ב). שיחה זו כוללת 90 הערות שוליים עם המון מקורות, והשתדלנו להביא כמה מהם כאן. ותן לחכם ויחכם עוד.

הקדמה:

בפרשיות תרומה ותצוה שלמדנו שבועות הקודמים, הקב"ה צווה למשה רבינו כל הפרטים אודות בניית המשכן, כליו ו"כל עבודתו". בנתיים היה חטא העגל, ולאח"כ, משה רבינו חוזר על ציווי המשכן לבני ישראל, ומסביר להם שדרך המשכן זה - עוון העגל יכופר.

התורה חוזרת שוב על כל פרטי המשכן (כפי שמשה חזר אותם לבני ישראל), הגם שידועים לנו מכבר מפרשיות תרומה ותצוה. ובכל זאת, ישנם חילוקים בין מה שמשה קיבל בתרומה ותצוה לבין מה שחזר לבני ישראל. המפרשים עומדים על חילוקים אלה.

כיום נעמוד על כמה פרטים יסודיים בהם משה לכאורה חידש ושינה ממה שאמר לו הקב"ה בתרומה ותצוה. ננסה להבין טעם שינויים אלה, וההוראה שבזה. על הדרך נראה איך הזוהר מקשר פרשה זו (ויקהל) למושג "הקהל", אבל, בל נקדים את המאוחר...

מקור 1 - בפרשתנו ישנו סוג חדש של תרומה הבאה מ'נדיבות הלב'

בתחילת פרשתנו, משה רבינו חוזר לבני ישראל על ציווי בניית המשכן: "זֶה הַדָּבָר, אֲשֶׁר צִוָּה ה' לְאֹמֶר. קָחוּ מֵאֲתֶכֶם תְּרוּמָה לֵה', כָּל נָדִיב לְבוֹ יִבְיֵאֶה אֶת תְּרוּמַת ה': זָהָב וְכֶסֶף, וְנַחֲשֶׁת וְכו'" (וממשיך ומונה כל ט"ו החומרים בהם השתמשו).

הכלי יקר מציין שבתחילה הכתוב אומר "קָחוּ מֵאֲתֶכֶם", שהגזברים ייקחו התרומה **בעל כרחו** של הנותן, ואחר כך ממשיך "כָּל נָדִיב לֵב יִבְיֵאֶה" - היינו שיביא **מעצמו**. כמו כן, בפרשת תרומה מוזכר הלשון "קִיחָה" ולא הלשון "הִבָּאָה".¹

במילים אחרות: לכאורה לא ברור כאן אם **לוקחים** דברים מבני ישראל או שהם **נותנים** ישירות.

ואכן, מפרש הכלי יקר, שבני ישראל נתנו כאן שני סוגי תרומות, וזהו לשונו: "תְּרוּמַת חוּבָה דְהִינּוּ בְקַע לְגִלְגֶּלֶת, וְסִתָּם נְדָבָה שְׁכָל נָדִיב לֵב יִבְיֵאֶה מְעַצְמוּ בְלֹא הִכְרַח, וְלֹא יִמְתִּין עַד שְׂיבּוֹא הַגִּבְאֵי לְתַבַּע מִמֶּנּוּ".

וזהו החידוש בפרשתנו, שמשה רבינו מדבר עם בני ישראל אודות תרומה חדשה: תרומה אופציונלית, שלא חייבים בכלל לתת אותה, וכשנותנים - נותנים כמה שרוצים.

אלא שצריך ביאור: מפני מה **לפני כן**, בציווי ה' **עצמו** בפרשת תרומה, לא נזכרת כלל תרומה חדשה זו?²

היתה "נדבת כל אחד ואחד". ובכל זאת, הכתוב לא כותב שם במפורש שזה "נדבה", אלא משתמש במונח "קִיחָה", שזה שונה לגמרי, וכדלהלן במקור 2.

³ אמנם בפשט הכתובים, המילים "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל" מדברים על כך שמשה רבינו הקהיל אותם לדבר איתם אודות השבת, ורק לאחר מכן, אומר הכתוב בפרשה (סתומה) חדשה "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֵל כָּל עֵדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וכו'", על בניית המשכן. אלא שמסבירים המפרשים, שמשה דיבר על המשכן באותה הקהלה ראשונית, רק שבאותו נאום חילק דיבורו לשתיים. ראה באבן עזרא: "טעם ויקהל, שישמעו הכל מפיו **דבר המשכן**, שיתנדבו ופירושו "אלה הדברים" - המשכן וכליו לעשות, ע"כ כתוב **לעשות אותם**".

וכן ברמב"ן (מציוין ג"כ לקמן במקור 5): "ויקהל משה את כל עדת בני ישראל - יכלול "כל עדת בני ישראל" האנשים והנשים, כי כלם התנדבו **במלאכת המשכן**".

⁴ רואים א"ז במפורש בספורנו, החילוק בין פרשיות תרומה ופרשת ויקהל. בפרשת תרומה: "ויקחו לי תרומה. אָמֹר לְיִשְׂרָאֵל שְׁחַפְצֵי שִׁבְעֵי יָגְבוּ בְעֵדֵי תְרוּמָה". בפרשת ויקהל: "כל נדיב לבו. **לא ילכו נבאים לגבותה בְּזָרוּעַ**".

⁵ שמות רבה ויקהל מח: "אמר הקב"ה למשה: בְּדַק אֹתוֹ שְׂיַעֲשׂוּ אֶת הַמִּשְׁכָּן. מִה כְּתִיב בְּאוֹתוֹ קִלְקֵלָה: "פָּרְקוּ נְזִמֵי הַזֶּהָב", ומה הביאנו? נְזִמִּים! וְכִשְׂעֵשׂוּ הַמִּשְׁכָּן, עֲשׂוּ אוֹתוֹ נְדָבָה! בְּנְזִמִּים חָטְאוּ וּבְנְזִמִּים נִתְרַצָּה לָהֶם". במילים אחרות: באותה תשוקה שהביאו הזהב לעגל, הביאו הזהב למשכן.

¹ בתחילת פרשת תרומה נאמר: "דָּבַר אֵל-בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, וַיִּקְחוּ לִי תְרוּמָה. מֵאֵת כָּל-אִישׁ אֲשֶׁר יִדְבְּנוּ לְבוֹ, תִּקְחוּ אֶת תְּרוּמָתִי. וְזֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תִּקְחוּ מֵאֲתֶם: זָהָב וְכֶסֶף וְנַחֲשֶׁת וְכו'", וכפי שלמדנו בשיחה בעיון לפרשת תרומה (תשע"ו).

² אמנם, תרומה זו **מרומזת** בפרשת תרומה, כפי שרש"י מפרש שם שהמלה "תרומה" נאמרה ג' פעמים, לרמז שהיו ג' סוגי תרומות, והתרומה השלישית

להיות **מרצונם הטוב** ולא מתוך כניעה לציווי⁶, ולכן לא היה מקום לציווי מאת הקב"ה על כך.

וזהו גם הטעם לכך שבפרשתנו (אחרי חטא העגל) מודגשת ה**נתינה**, ולא רק **קִיחַת** הגזברים. דווקא בנתינה מיוזמתנו מתבטאת החרטה הגמורה.

יתרה מזו: פרט זה של היוזמה העצמית, נוגע לא רק לכפרת העגל, אלא גם לעצם השראת השכינה במשכן.

דהנה, מוסבר בחסידות שההבדל בין גילוי השכינה במתן-תורה ובין השראת השכינה במשכן נעוץ בכך שהגילוי במתן-תורה הגיע **מלמעלה**, ולכן הוא היה **זמני** בלבד, ואילו הגילוי שבמשכן הגיע מכוח עבודתם של **ישראל** ויוזמתם האישית ללא שום ציווי - ולכן הוא התקיים בקביעות.

מקור 5 - 'משפיע' ו'מקבל': מעלת עבודת הנשים לעומת האנשים

על יסוד האמור, יתבאר הבדל נוסף בין שתי הפרשיות: בפרשת תרומה נאמר "מאת כל איש אשר ידבנו לבו", ואילו בפרשתנו נאמר "כל נדיב לבו" - סתם - אנשים ונשים כאחד. לא רק שהנשים נתנו, אלא שהגברים נגררו⁷ אחרי הנשים!

טעם חילוק זה בין שני הפרשיות יובן בהקדים, דהנה ידוע, ש"איש" ו"אשה" רומזים ל"משפיע" ו"מקבל", להקב"ה וישראל.

הדבר מתבטא גם בכך שנשים נוטות יותר לעבודה שבבחינת "מקבל" - האמונה בה' מאירה יותר בנשמתן, ולכן, ביחס לאנשים, הן זקוקות למדה פחותה של ציווי וזירוז כדי לעסוק בעבודת ה', וכפי שרואים במוחש⁸.

ובענייננו: הטעם לכך שהנשים הוזכרו במפורש רק בפרשתנו, הוא מכיון שפרשת תרומה עוסקת בעיקרה ב**ציווי הקב"ה**, ולכן אין היא המקום המתאים להדגיש את מעורבותן של הנשים בתרומת המשכן; דוקא פרשתנו, העוסקת בנדבתם של ישראל **מרצונם** - היא המקום להדגיש את השתתפותן של הנשים, שעלתה על זו של האנשים בכמות ובאיכות⁹.

מקור 6 - הזוהר מקשר ה"ויקהל" עם ה"קהל" של ששים ריבוא

לפי האמור ניתן לבאר את דברי הזוהר בפרשתנו - **"ויקהל"** הנשים. **רבי אבא פתח: "הקהל את העם האנשים והנשים"**

⁶ הרבי מסביר שכשעושים דבר "מפני הציווי", גם אם עושים אותו בזריזות, עדיין אין זה מוכיח את רצוננו האמיתי בלב שלם. יכול להיות שבעצם "לא פגע ולא נגע" הגם שחושבים שפועלים. דווקא כשעושים דברים ללא שום ציווי, מיוזמה עצמית, אז זה מוכיח רצוננו האמיתי לשנות דברים.

בדרך אפשר: זה מזכיר את תגובת הרבי אחרי שצעקו "עד מתי" בכ"ח ניסן תנש"א: שאכן "אומרים וצועקים עד מתי, אבל כ"ז הוא מפני הציווי!".

⁷ רש"י מסביר על הפסוק **"ויבאו האנשים, על-הנשים"** רש"י מסביר **"עם הנשים וקמוינן אליהם"**. אכן, הרמב"ן הנה"ל מפרש אחרת, וז"ל: "טעם 'על הנשים' שהן היו שם בראשונה והאנשים נטפלו להן". היינו שהנשים נתנו יותר מהאנשים, בכמות ובאיכות כדלקמן בהערה 9 בדף זה.

⁸ לקהל מתאים: הרבי מסביר שזהו הטעם לכך שהאשה לא מצווה על פריה ורביה, הגם שכמובן זהו חלק מתפקידה עלי אדמות, ואדרבה, היא המולידה את הילד. אלא שהאשה לא צריכה ציווי ע"ז, היא כבר רוצה **מעצמה** לבנות משפחה, וזוהו הטעם העיקרי לכך שרוצה להתחתן. משא"כ איש, מצד תכונתו, לאו דווקא שהיה רוצה לרדת מדרך-הנתיב ולהתחתן, אם לא היה ציווי מפורש, ולכן, דווקא האיש מְצוּה על פריה ורביה.

⁹ כדאי להסביר בעל פה המבואר באות ז' שלא רק שהנשים הביאו תכטייהן היקרים, אלא שהשקיעו בכך כל מרצן, כשרונייהן וחושיהן לטוות **"בחמה"** וכו'. וכמו"כ, הן אלה שהביאו המראות שלהן עבור הכיור, עליהם העיד הקב"ה "אלו חביבין עלי מן הכל", וכפי שלמדנו בשיחה בעיון (ח"ו תשא א'). מכל זה מוכח שהנשים השתתפו יותר מהאנשים במלאכת המשכן, בכמות ובאיכות.

והטף". מה להלן כָּלֵל שָׁל כָּל יִשְׂרָאֵל, אָף כָּאֵן כָּלֵל שָׁל כָּל יִשְׂרָאֵל. וּמִי הֵם? שְׁשִׁים רְבֹוא".

וצריך ביאור - הרי "שישים ריבוא" הם מספרם של **הגברים** מבין עשרים שנה ומעלה בלבד, ואילו מספרם של "האנשים והנשים והטף" הוא גדול בהרבה.

מקור 7 - הן ב"ויקהל" והן ב"הקהל": הנשים אינם טפלים לאנשים

והביאור בזה: המספר "שישים ריבוא" מקורו (גם) במעמד של במתן-תורה¹⁰, שבו היתה השראת השכינה מלמעלה - בחינת "משפיע", ולכן צויינו שם רק מספר הגברים, כשהנשים והטף טפלים להם¹¹.

ועפ"ז, כוונת הזוהר היא לומר שכשם שבמצוות הקהל מובא בגמרא שהנשים והטף לא היו טפלים לגברים¹² - גם כאן, היתה לנשים ולטף¹³ חשיבות עצמאית בתרומת המשכן.

מקור 8 - הוראה: 'הקהל' כל אחד ואחת מבני המשפחה לתומ'צ

ההוראה מהאמור בעבודתנו: כשעוסקים בקירוב יהודים לתורה ולמצוות - אין להסתפק בקירוב ראש המשפחה, אלא יש להשקיע גם בקירוב "עקרת הבית" והילדים, כל אחד בהתאם לדרגתו האינדיבידואלית ובהתאם לקצבו הפרטי¹⁴.

וזה מוסיף לא רק לנשים וילדים, אלא זה מוסיף שלימות גם ב"אנשים" גופא, וכפי שניבא הנביא מלאכי על הגאולה: **"והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם"**¹⁵, התקרבות כל אחד מוסיף מעלה בשני (אנשים, נשים, וטף)¹⁶.

"הקהל משפחת" זה, הוא ההכנה ההכי טובה לייעוד ה"הקהל" האמיתי עליו ניבא הנביא ירמיה: **"הנני מביא אותם מארץ צפון, וקבצתיים מירכתי-ארץ - בם עור ופסח, הרה וילדת יחדו"**¹⁷: קהל גדול ישובו הנה", בגאולה האמיתית והשלילה, במהרה בימינו ממש!

¹⁰ בהערה 79 בשיחה, הרבי מציין לגמרא שבת פת, א: "בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשר לו שני כתרין, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע". וכן מציין למגלה עמוקות, ש"ישראל" הוא ר"ת "שישים ריבוא אותיות לתורה".

¹¹ במילים אחרות: מונים רק ה"משפחות" ולא כל בן אדם בנפרד. ו"משפחות" הרי מונים ל"בית אבותם" - דרך האבא, המייצג את כל המשפחה.

¹² בגמרא חגיגה ג, א מסופר שרבי יהושע שאל לחבריו שבאו לבקר "מה חידוש היה בבית המדרש היום?". התביישו לא רצו כ"כ לדבר מפני כבוד רבן. רבי יהושע ביקש שוב, וסיפרו לו שדרשו ב"בפרשת הקהל" באותו יום: "הקהל את העם האנשים והנשים והטף אם אנשים באים ללמוד, נשים באות לשמוע, טף למה באין? כדי ליתן שכר למביאייהן". בהמשך לכך, אמר להם רבי יהושע: "מרגלית טובה היתה בידכם ובקשתם לאבדה ממני...".

¹³ באבות דרבי נתן א, יא על המשנה באבות "אהוב את המלאכה" מסביר את החשיבות לא לשבת בטל, גם הילדים! ומוכיח זאת מהפסוק בפרשתנו "איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש, ויכלא העם מהביא". מיהו העם? (הרי "איש ואשה" כבר הפסיקו!) אלא הרי זה הילדים שגם הם נתנו למשכן.

¹⁴ בדרך אפשר: חשוב להאריך סביב הנקודה שיש לוודא שמקרבים הבעל והאשה **ביחד**, ואם צריך, יש להָאֵט אפילו את ההתקדמות של אחד מהם, כדי שכל"א יתקדם בקצבו הוא, וביחד, כמשפחה, הם יתקדמו לעבודת ה'.

¹⁵ רש"י שם: "על בנים. ע"י בנים יאמר לבנים דרך אהבה ורצון לכו ודברו אל אבותיכם לאחוז בדרכי המקום וכן ולב בנים על אבותם כך שמעתי משמו של ר' מנחם [סרוק - א' מרביתו של רש"י]. ורביתו דרשו במס' עידות לשום שלום בעולם". המשנה שרש"י מציין - עדידות, ת: "וחכמים אומרים: [אליהו לא בא] לא לרחק ולא לקרב אלא לעשות שלום בעולם שנאמר הנני שולח לכם את אליה הנביא וגומר וישיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם".

¹⁶ בדרך אפשר: זהו ה"הקהל" האמיתי: לא שיש רק בעל הבית ("מלך") אחד, אלא כשכל אחד מתקדם בעצמו, וביחד מתאספים סביב המלך, הנשיא!

¹⁷ רש"י: "בם עור ופסח. אפילו הנכשלים שבהם לא אמאס". רד"ק: "כל כך באו בנחת שאפילו העור והפסח שיהיו בהם וההרה והיולדת ילכו לאֵטם".